

PROGRAMMA **NAAR EEN
RIJKE WADDENZEE**

WAD VEERKRACHTIG!

**Balans beschermen en
beleven Waddenzee**

Bezien vanuit natuurbeheer en recreatie & toerisme

Inhoudsopgave

1.	INLEIDING	4
2.	OOGST GESPREKKEN NATUURBEHEERDERS	5
2.1	Toename recreanten en toeristen	5
2.2	Toename van druk	6
2.3	Gastheerschap en toezicht	6
2.4	Verstoring	7
2.5	Trends en ontwikkelingen	9
2.6	Conclusies	11
2.7	Met dank aan	12
3.	OOGST GESPREKKEN VANUIT RECREATIE EN TOERISME	13
3.1	Toename recreanten en toeristen	13
3.2	Balans beschermen en beleven?	13
3.3	Op de kaart zetten en ondernemerschap	15
3.4	Trends en ontwikkelingen	17
3.5	Ambassadeurs	19
3.6	Conclusies	19
3.7	Met dank aan	20
4.	EERSTE REFLECTIE MET AANZET VERVOLGSTAPPEN	21
	BIJLAGEN - ONTWIKKELINGEN M.B.T. BEZOEKERS EN RECREANTEN	23 - 25

Balans beschermen en beleven

Waddenzee

Bezien vanuit natuurbeheer en recreatie & toerisme

Datum: 1 november 2022

Auteur: Lianne Huzen

1. Inleiding

Er zijn vragen bij diverse (natuur)beheerders over de balans tussen beschermen en beleven in en om de Waddenzee. Zoals bij veel vraagstukken gaat het om de vraag wát de balans is. Want de aanwezigheid van de mens (beleven en recreatie) heeft toegevoegde waarde: bijvoorbeeld voor het noodzakelijk draagvlak voor natuurbescherming en de economische waarde van recreatie en toerisme. Welke vragen en zorgen zijn er nu? Hoe wordt daar vanuit de verschillende perspectieven tegenaan gekeken? Wat zijn de feiten en wat zijn de trends? En wat zou dit alles kunnen betekenen voor ondernemerschap, beheersmaatregelen en eventueel te maken (scherpere) keuzes? PRW wil, in vervolg op haar werkzaamheden bij het opstellen van de Zoneringskaart en in opdracht van haar Opdrachtgeversoverleg, hierover het goede gesprek aanjagen. Uiteindelijk doel is om in een gezamenlijke sessie met beheerders en ondernemers de oogst te delen en na reflectie gezamenlijke conclusies op te stellen en mogelijke vervolgstappen.

Afbakening

Gebied: Nederlandse deel Waddenzee inclusief waterkolom, wadplaten, onbewoonde eilanden en kwelders.

Inhoud: beleven heeft betrekking op diverse vormen van recreatie en toerisme in bovengenoemd gebied.

Voorliggende rapportage bevat de oogst van de gevoerde gesprekken met natuurbeheerders, ondernemers en diverse betrokkenen bij recreatie en toerisme (zie bladzijde 13 en 22, “Met dank aan”) en tevens een aanzet tot reflectie en vervolgstappen. De oogst van de gesprekken is in concept voorgelegd aan alle geïnterviewden en hun reacties hebben geleid tot enkele toevoegingen in de tekst.

De rapportage is bedoeld als inspiratie voor het aanjagen van het goede gesprek over beleven en beschermen¹. En biedt tevens input voor een aantal lopende trajecten zoals het opstellen van het Integraal Beheerplan Waddenzee en het Ambassadeursprogramma.

¹ Een hiertoe georganiseerde bijeenkomst in oktober 2022 heeft geen doorgang gevonden i.v.m. een te gering aantal aanmeldingen.

2. Oogst gesprekken natuurbeheerders

2.1 Toename recreanten en toeristen

Beleving wordt door alle geïnterviewde beheerders belangrijk gevonden, onder andere vanwege draagvlak voor natuurherstel en educatie. In alle gesprekken komt naar voren dat de beheerders het drukker zien worden op en om de Waddenzee. Voor sommige activiteiten, jaren en locaties zijn hierover ook aantallen bekend die dit onderbouwen. Bijvoorbeeld: bezoekersaantallen van verschillende bezoekerscentra, deelnemers aan natuurexcursies en bezoekersaantallen van de locaties waar zich wad- en vogelwachters bevinden. Een totaalbeeld, inclusief verspreiding, voor meerdere jaren ontbreekt. En dat is van belang om onder andere de invloed op het bereiken van de instandhoudingsdoelen te bepalen.

Inzicht in enkele ontwikkelingen m.b.t. bezoekers en recreanten – verwijzing naar bijlage

Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het aantal bezoekers en recreanten zijn in de bijlage vier tabellen opgenomen vanuit het Jaarverslag 2020 van de Wadwachten van Engelsmanplaat / Rif, gemaakt in opdracht van Staatsbosbeheer. Gekozen is voor Engelsmanplaat en Rif omdat voor een reeks van jaren niet alleen de bezoekersaantallen zijn geregistreerd maar deze ook zijn uitgesplitst naar diverse categorieën en tevens inzicht wordt gegeven in geconstateerde verstoringen en incidenten. Dat deze informatie beschikbaar is, heeft uiteraard alles te maken met de aanwezigheid van wadwachters op Engelsmanplaat. Naast het tellen van vogels en het registreren van zeezoogdieren en andere organismen houden ze toezicht om verstoringen tegen te gaan en informeren ze recreanten over de natuurwaarden.

Wadlopen is een belangrijke (en unieke) activiteit voor het beleven van de Waddenzee en haar kernkwaliteiten. Vanuit het Jaarboek Wadden in Beeld 2018 – signalen vanuit beheer is in de bijlage daarom een tabel opgenomen met betrekking tot aantallen wadlopers.

Wat betreft de omvang van de recreatievaart op de Waddenzee zijn de tellingen vanuit de jacht- en passantenhavens een belangrijke bron. Net als de tellingen van de in- en uitgaande recreatievaart bij de zes grote sluizen aan de Waddenzee. Om naast deze algemene aantallen zicht te krijgen op de verspreiding van de recreatievaart en op de effecten in relatie tot natuurwaarden, heeft het monitoringconsortium MO-CO in opdracht van het Actieplan Vaarrecreatie onderzoek uitgevoerd in de periode 2016 tot en met 2018. Met behulp van onder andere Automatic Identification System - data is inzicht verkregen in de ontwikkelingen van waterrecreatie (ruimte, tijd en gedrag). Deze ontwikkelingen zijn vervolgens gespiegeld aan de ontwikkeling van de natuurwaarden van vogels en zeehonden (ruimte, tijd en gedrag). De aldus verkregen tabellen en kaartbeelden vragen om de nodige context en toelichting, daarom hier een verwijzing naar de samenvatting van het vaarseizoen 2018 [Microsoft Word - Monitoring vaarrecreatie en natuur Samenvatting 2018 16092019 \(rijkwaddenzee.nl\)](#)

Of de groei van het aantal recreanten te groot is of te groot dreigt te worden, is een zorg die in alle gesprekken is geuit. Een zorg waaraan in de gesprekken niet in directe zin conclusies worden verbonden: veel bezoekers leiden niet automatisch tot veel of ernstige verstoringen. En bovendien ontbreekt het aan een beleidskader of visie op recreatie en toerisme in en om de Waddenzee. Een zorg waaraan de beheerders in de gesprekken wél de nodige vragen verbinden: hoeveel bezoekers vinden we waar wenselijk vanuit het bewaken van kwetsbare ecologische grenzen en wat vraagt dat vervolgens van beheerders, bezoekers en ondernemers?

En welk verhaal krijgt de bezoeker mee tijdens het bezoek? Waardeert de bezoeker het feit dat hij/zij niet overal mag komen, is er begrip en zijn het na de beleving ambassadeurs? En wat betekent het groeiend aantal bezoekers voor het beleven van de kernwaarden?

Quote : “Willen we naar 10.000 bezoekers op Engelsmanplaat? De trap naar de Kalkman slijt”

2.2 Toename van druk

Naast een toenemende drukte ervaart een groot deel van de geïnterviewde beheerders ook een toenemende druk. Druk vanuit bewoners, ondernemers en de lokale en regionale politiek om gebieden (meer) toegankelijk te maken en (meer) activiteiten mogelijk te maken. Naast lokale en gebieds-specifieke voorbeelden werden in meerdere interviews de recente verruiming van de Wadloopverordening en het initiatief voor een (buitendijks) fietspad langs de Friese Waddenkust genoemd. Beheerders geven aan dat de roep voor meer beleving schuurt met natuurwaarden die onder druk staan.

De vraag wat het Waddentoerisme oplevert of bijdraagt in termen van bescherming en natuurherstel zou daarbij vaker gesteld moeten worden. Wat doe je terug voor het gebied? In de gesprekken geven beheerders aan dat er nog weinig herkenning en erkenning op deze punten is bij lokale overheden, ondernemers en marketingorganisaties.

Quote: “Het Waddengebied wordt gepromoot en terreinbeheerders moeten het maar zien te rooien ...”

Quote: “Visit Wadden, benut ons in een vroeg stadium als jullie groene geweten”

Zoals eerder genoemd vinden de beheerders beleving van de Waddennatuur en overige kernwaarden van het gebied van belang. Mogelijkheden voor beleving worden dan ook op innovatieve wijze ingevuld binnen de ecologische grenzen van het gebied: van een zeehondenkijkwand bij de Dollard, een uitkijktoren bij Balgzand met zicht op de Waddenzee tot vlogs en excursies met de boswachter in gesloten gebieden. Er wordt ook veel waarde gehecht aan de positieve effecten van het beleven van het wad op de gezondheid en geestelijke gesteldheid van de bezoeker; en dat beleven kan vaak vanaf de randen.

2.3 Gastheerschap en toezicht

In alle gesprekken wordt door de beheerders aangegeven dat de toename van bezoekers en recreanten vraagt om meer inzet op gastheerschap en op toezicht en handhaving.

Quote: “Er is zo langzamerhand een grens bereikt aan het aantal bezoekers vanuit toezicht en handhaving”

De beheerders vinden het dan ook een goede zaak dat dit onderwerp met de Beheerautoriteit Waddenzee wordt opgepakt; wat is de huidige inzet en wat is er nodig? Recreatie en toerisme is hierin dan zeker een belangrijk onderwerp met specifieke aandachtsgebieden zoals de broed-, foerageer-, rust- en ruigebieden van vogels en de kraam-, verhaar-, rust- en foerageergebieden van zeehonden. En dat geldt ook voor specifieke periodes in het jaar, wanneer er bijvoorbeeld (nog) geen wadwachten (meer) zijn op Engelsmanplaat / Rif maar wel kite- en windsurfers. Op de dijk en de kwelders neemt de recreatieve druk ook toe, die juist bij hoogwater kan leiden tot verstoring onder vogels. Gelet op de belangrijke preventieve en positieve rol van wadwachters is in een gesprek al geopperd ook wadwachters langs de dijk van de vaste wal in te zetten.

Als het gaat om instrumenten voor voorlichting en gastheerschap worden zowel blijvende inzet op de Erecode als de (in ontwikkeling zijnde) campagne Wij & Wadvogels meerdere keren genoemd.

2.4 Verstoring

Verstoring wordt in de eerste plaats als een probleem gezien voor de Waddennatuur; met name voor vogels en zeehonden, maar ook voor andere fauna en flora als het bijvoorbeeld gaat om betreding. Met de inzet op herstel van onderwaternatuur kan ook wadlopen in de toekomst voor schade zorgen aan bijvoorbeeld mosselbanken. Daarbij werd ook opgemerkt dat een wadloopvergunning niet ook een toestemming is voor het aanlanden. Daarvoor is toestemming van de eigenaar nodig.

In de gesprekken wordt aangegeven dat verstoring soms moeilijk te definiëren en te herkennen is, bijvoorbeeld in geval van vermijding.

Leidraad Toegangsbeperking Waddenzee

In de Leidraad Toegangsbeperking Waddenzee wordt verstoring als volgt omschreven: "Er is sprake van verstoring wanneer activiteiten leiden tot veranderingen in het natuurlijke gedrag van soorten. Door aanwezigheid van een verstoringbron vertonen soorten afwijkend gedrag (bijv. behoedzaamheids-, schuil- of vluchtgedrag) in plaats van hun oorspronkelijke gedrag (bijv. zogen, foerageren, rusten). Verstoring van natuurwaarden kent verschillende gradaties. De verstoring kan zodanig zijn dat het behalen van de gestelde instandhoudingsdoelstellingen niet voldoende geborgd kan worden".

Het in de Leidraad toegelichte toegangsbeperkingsbesluit (TBB) is één van de instrumenten uit de Wet natuurbescherming die ingezet kunnen worden om te voldoen aan de verplichting om maatregelen te nemen ten behoeve van de instandhoudingsdoelstellingen en ter voorkoming van verslechtering van de kwaliteit van habitats en significante verstoring van soorten. Andere instrumenten zijn de vergunningplicht en het Natura 2000-beheerplan.

Beheerders geven in de gesprekken aan dat verstoring verschillende gradaties kent. Verstoring lijkt een belangrijke oorzaak voor het niet behalen van natuurdoelen (N2000), maar daar moet meer onderzoek naar worden gedaan. Recreatie en toerisme vormt niet de enige potentiële verstoringbron; beheerders wijzen op de cumulatieve effecten van diverse vormen van (menselijk) medegebruik.

Quote: "Daarom is het van belang meer onderzoek te doen naar verstoring; wat zie je en wat betekent dat, zodat fact based beheer mogelijk is."

Als aansprekend voorbeeld van (de aanzet tot) fact based beheer wordt de pilot Dynamisch Zoneren Westhoek genoemd. Westhoek is een van de grootste en daarmee belangrijkste HVP's van de Waddenzee. Dus is het van groot belang om de condities hier gunstig te houden en zo mogelijk te verbeteren. In algemene zin betekent dat laatste het verminderen van verstoring door mensen tijdens hoogwater. Zie volgende paragraaf voor een korte beschrijving van de uitkomsten van deze pilot en een link naar de rapportage.

De monitoring van effecten van waterrecreatie op natuurwaarden in de Waddenzee, zoals uitgevoerd door het monitoringsconsortium MO-CO i.o.v. het Actieplan Vaarrecreatie (zie kader op bladzijde 2) wordt ook meerdere keren genoemd als een goed voorbeeld van onderzoek naar verstoring. Ook de rapportages van de Wadwachten, met name die op Engelsmanplaat/Rif (zie eveneens kader op bladzijde 2), geven goed inzicht. In de bijlage zijn een aantal tabellen opgenomen uit de Jaarrapportage 2020 die:

- Het aantal incidenten in de periode 2009-2020 weergeven;
- Het percentage incidenten per categorie in de periode 2014-2020;
- En de mate van verstoring per categorie in 2020.

Hieruit blijkt onder andere dat het niet alleen gaat om een kritische blik op aantallen bezoekers en incidenten maar ook om (het registreren van) de mate van verstoring.

Een andere, in de gesprekken genoemde, tool is de app "Oog voor het Wad". Oorspronkelijk is deze app bedoeld voor vogelaars om (potentiële) verstoringen in de Nederlandse getijdengebieden vast te leggen. RWS heeft Sovon gevraagd de app zo aan te passen dat deze ook gebruikt kan worden door mensen die minder kennis hebben van de diverse vogelsoorten, maar wel waarnemen of en hoe vogels (of zeehonden) reageren op een verstoringbron. Bedoeling is de app volgend jaar te implementeren (onder andere voor de wadwachters op de toren op Richel). Zie http://oogvoorhetwad.nl/static/pdf/avimap/handleiding_oogvoorhetwad.pdf voor een handleiding.

In de gesprekken kwam ook de Zoneringskaart meerdere keren ter sprake. Onder het motto "recreatief medegebruik kan, maar niet altijd en niet overal" is deze discussiekaart bedoeld als 'dynamische werkkaart'. De kaart bestaat uit drie kaartlagen; een landschappelijke onderlegger, waaraan kwetsbare natuurgebieden zijn toegevoegd en de volledige discussiekaart waarop ook de recreatieve voorzieningen zichtbaar zijn gemaakt.

Doel van deze kaart is inzicht geven waar géén en waar enige ruimte is om binnen het thema 'wadbeleving' ruimte te bieden aan recreanten en eventueel ondernemers. Het gaat over de bandbreedte van geen recreatie, kleinschalige locaties waar je weinig tot geen ontwikkelingen wil, tot enkele beperkte grootschaligere locaties met ontwikkelpotentie.

<https://www.waddenzee.nl/themas/duurzame-economie/toerisme-en-recreatie/beleid/zoneringskaart-natuur-en-recreatie>

Zoals eerder in deze paragraaf vermeld, is verstoring in de eerste plaats een probleem voor de Waddennatuur. Verstoring kan echter ook ten koste gaan van het beleven van de kernwaarden van de Waddenzee. Om die reden is er op Engelsmanplaat / Rif ook al gebruik gemaakt van een whatsapp groep om de aankomst van passagiersschepen beter te spreiden; in verband met rust voor de natuur en een betere beleving door de mens van de kernwaarden.

2.5 Trends en ontwikkelingen

De verwachting bij de beheerders is dat het aantal recreanten en toeristen zal toenemen. Deze verwachting is enerzijds gebaseerd op de algemene trend dat inkomend en binnenlands toerisme de komende decennia toe zal nemen (bron: Raad voor de Leefomgeving en Nederlands Bureau voor Toerisme) en anderzijds op de investeringen om het Waddengebied “op de kaart” te zetten en de beleefmogelijkheden te vergroten. In de gesprekken werd ook de komst van het WEC Lauwersoog genoemd, dat mogelijk zo’n 120.000 bezoekers per jaar gaat trekken.

Een aantal beheerders ziet zorgelijke ontwikkelingen als het gaat om beleven. De zorgen betreft vooral het centraal staan van de beleving vanuit de mens in plaats van de beleving als gast van een natuurgebied met de Werelderfgoedstatus. De Wadden als “added value” voor toeristische producten:

- Het Waddengebied raakt meer in trek bij de sportieve bezoekers; van kitesurfers en mountainbikers tot ultra-lopers. In combinatie met bijvoorbeeld de ontwikkeling van (al dan niet elektrische) mountainbikes met dikke banden komen daardoor steeds meer gebieden als aantrekkelijk in beeld, zoals kwelders en zandplaten. Ook op het gebied van surfen zijn er nieuwe ontwikkelingen zoals surf- en kitefoiling;
- Een aantal ondernemers biedt nieuwe mogelijkheden aan; van dineren en yoga op de wadplaat, suppen op de Waddenzee nabij de Westhoek, tot waddentochten met een amfibievoertuig (kan hiermee op veel meer plekken komen) of een rescue boot (die hoge snelheden kan behalen).

Daarnaast worden door beheerders specifiek genoemd de toename van het recreatief dronegebruik en het feit dat het jaar rond er activiteiten plaats, omdat mensen er tegenwoordig in alle seizoenen op uit willen gaan.

Gekoppeld aan de eerder genoemde vraag wat het Waddentoerisme oplevert of bijdraagt in termen van bescherming en natuurherstel, wordt door beheerders dan de vraag gesteld welke vormen van recreatie en toerisme passend zijn bij Werelderfgoed Waddenzee. Vraagt om meer afstemming en samenwerking met ondernemers. Als voorbeeld werd genoemd het gezamenlijke boekingssysteem waaraan Natuurmonumenten en VVV Schiermonnikoog werken vanuit het bezoekerscentrum. In de gesprekken geven beheerders aan dat over passende vormen van recreatie ook binnen de eigen organisatie verschillend wordt gedacht.

Quote: “Er zijn verschillende bloedgroepen binnen de organisatie; zeg maar de ecologische bloedgroep en de boswachters-publiek”.

En daarbij gaat het niet alleen om de vorm maar ook over de uitvoering in tijd, locatie, frequentie en aantal deelnemers. Eén keer werd opgemerkt dat zelfs eco-toerisme, zoals bijvoorbeeld het opruimen van plastic, kan leiden tot verstoring.

Als goed voorbeeld van het verkennen van belevingsmogelijkheden binnen ecologische grenzen werd de pilot Dynamisch Zoneren Westhoek meerdere keren genoemd. De rapportage van de nulmeting die plaatsvond van juni tot en met oktober 2020 is inmiddels beschikbaar, zie onderstaand kader.

Pilot Dynamisch Zoneren Westhoek

De pilot Dynamisch Zoneren Westhoek is een deelproject van het project Wij & Wadvogels, waarin Vogelbescherming Nederland samen met verschillende partners aan de slag gaat om

het Waddengebied vitaler te maken voor vogels, met oog voor de mensen die in het gebied wonen, werken of recreëren.

In de pilot is middels een nulmeting onderzocht op welke wijze effectieve dynamische zonering vorm kan krijgen. Met dynamische zonering wordt bedoeld dat locaties worden “afgesloten” op de momenten dat vogels kwetsbaar zijn; in het geval van Westhoek is dat tijdens hoogwater als er vele tienduizenden vogels op de Hoog Water Vlucht Plaats (afkorting HVP) bij elkaar rustend wachten op laagwater om weer naar voedsel te kunnen zoeken. Op zulke momenten kunnen mensen voor enorme verstoring zorgen, waarbij de vogels kostbaar energieverlies lijden. Doel is om in samenspraak met de bewoners, vogelliefhebbers en recreanten deze verstoringdruk te verminderen en tegelijkertijd de beleving van het gebied te verhogen.

Enkele conclusies uit de nulmeting:

- Het is aannemelijk dat de belangrijkste energetische kosten van verstoring bij Westhoek bestaan uit het uitwijken naar alternatieve HVP's (binnendijkse akkers, kwelder bij Zwarte Haan of Griend) als door hoog hoogwater (boven 120 cm NAP) het wad en de pionierzone voor de kwelder bij Westhoek niet beschikbaar zijn als HVP. Naar de omvang van die kosten kan alleen worden gegist, omdat metingen aan uitwijken ontbreken.
- Wandelaars en fietsers maken de dijk vermoedelijk ongeschikt om te overtijen, maar dit valt niet zo op, omdat vogels die er niet (meer) zijn ook niet (meer) verstoord kunnen worden.
- Daadwerkelijke verstoring trad vooral op als mensen bij hoogwater naar de rand van de kwelder liepen, helemaal als vervolgens het wad werd betreden. Dankzij de gedetailleerde gedragswaarnemingen kon voor de onderzoeksoorten (Bergeend, Wulp, Scholekster, Kokmeeuw, Kluut en Bonte Strandloper) de opvliegafstand, de kans op verstoring en de tijd verloren met wegvliegen worden bepaald. Het tijdverlies door opvliegen als gevolg van verstoring kon zo nauwkeurig bepaald worden, maar de bijbehorende energetische kosten zijn waarschijnlijk onderschat.
- Er werden veel meer menselijke potentiële verstoringbronnen dan natuurlijke potentiële verstoringbronnen waargenomen, maar de kans dat een natuurlijke potentiële verstoringbron voor verstoring zorgde is veel hoger. Het verschil in verstoringen tussen roofvogels en mensen is minder dan een factor 2, terwijl mensen in aantal 40 keer meer voorkwamen.

De volgende aanbevelingen worden gedaan voor dynamisch zoneren:

- Creëer absolute rust op de geschikte dijkvakken bij hoogwater, zodat de vogels niet hoeven uit te wijken bij hoge hoogwaterstanden, maar op de dijk kunnen overtijen;
- Handhaaf de hoge vegetatie op de kwelder als natuurlijke buffer tussen de HVP op het wad en de mensen op de dijk en ga de kwelder niet beweiden;
- Sluit het centrale kwelderpad af bij hoogwater, of plaats minimaal borden aan het begin van het pad dat het wad niet betreden moet worden bij hoogwater.
- Naast het creëren van rust bij hoogwater op geschikte dijkvakken zou de smalle polder tussen Koehool, Dijkshoek en Westhoek aangekocht kunnen worden en ingericht als alternatieve HVP.

In het rapport wordt aangegeven dat absolute rust op de dijk tijdens hoogwater het gemakkelijkst te realiseren is door deze permanent af te sluiten en ontoegankelijk te maken.

Volgens het idee van dynamisch zoneren zou nu juist gezorgd moeten worden dat de dijk alleen niet betreden en bereden wordt tijdens hoogwater. De pilot dynamisch zoneren moet uitwijzen of dit mogelijk is. Het rapport signaleert ook dat het beleid op veel plaatsen in het Waddengebied juist is gericht op het verhogen van de toegankelijkheid van de dijk voor wandelaars en fietsers. Op plaatsen waar de dijk en het aangrenzende wad in potentie een belangrijke functie als HVP hebben zou dit voorkomen moeten worden. Als de toegankelijkheid toch verhoogd wordt verdient het aanbeveling om toegang tot de dijk te verbieden tijdens de hoogwaterperiode. Link naar de rapportage:

<https://www.sovon.nl/nl/publicaties/aard-en-omvang-verstoring-van-overtijende-wadvogels-voor-de-kwelder-bij-westhoek-%E2%80%93>

En ook in het Waddengebied kregen beheerders vanwege Covid-19 te maken met een nieuw (en assertief) publiek dat niet altijd vertrouwd is met de regels in de natuur..... Zo waren er ook hier mensen die zich letterlijk buiten de gebaande paden of in voor publiek gesloten gebieden bevonden (ook vogelspotters), al dan niet in gezelschap van loslopende honden. En de zeehondenkijkwand bij de Dollard moest zelfs worden voorzien van een bouwwatch-camera. Andere gevolgen van de coronamaatregelen (in 2020) waren het annuleren van een groot deel van de chartervaarten, waardoor het rustiger was op droogvallende zandplaten, en de afwezigheid van wadwachters op bijvoorbeeld Richel.

2.6 Conclusies

- De waarde van de Waddenzee voor de natuur neemt toe omdat er elders steeds minder plekken zijn waar de noodzakelijke rust, ruimte, voedsel, bescherming en nachtelijk duister te vinden is.
- Het kunnen beleven van de (kernwaarden van de) Waddenzee is essentieel voor draagvlak voor natuurherstel.
- Er zijn niet alleen vragen bij natuurbeheerders over de balans tussen beschermen en beleven in en om de Waddenzee maar ook zorgen. Die zorgen betreffen een natuur die onder druk staat in combinatie met de toegenomen én de verwachte drukte van recreanten / bezoekers op het Wad. Deze zorgen worden vergroot door de constatering dat er onvoldoende inzet is op gastheerschap, handhaving & toezicht, monitoring en onderzoek naar verstoring.
- Gevolg van bovengenoemde onvoldoende inzet betekent ook dat de zorgen ten dele en voor sommige gebieden kunnen worden onderbouwd.
- Als de balans tussen beschermen en beleven wordt vertaald naar het bewaken van kwetsbare ecologische grenzen en tegelijkertijd genoeg ruimte geven om de kernwaarden van de Waddenzee te kunnen beleven, is het opvallend dat een gezamenlijke of overkoepelende visie voor de Waddenzee ontbreekt. De zoneringskaart is hiervoor niet gedetailleerd genoeg maar zou wel als basis / vertrekpunt kunnen dienen.
- Balans tussen beschermen en beleven vraagt om dialoog tussen natuurbeheerders, (lokale) overheden, marketingorganisaties en ondernemers. Waarbij ook de volgende vragen gesteld zouden moeten worden: welke vormen van beleving/recreatie vinden we passend bij een natuurgebied met de Werelderfgoedstatus en wat kan beleving / recreatie opleveren of bijdragen in termen van bescherming en natuurherstel?

2.7 Met dank aan

- Jan Jelle Jongsma, It Fryske Gea
- Roelf Hovinga, Landschap Noord Holland
- Arjan Hendriks en Silvan Puijman, Groninger Landschap
- Froukje Krist, Coalitie Wadden Natuurlijk
- Jan-Theo IJnsen, Lies van Nieuwerburgh, Raven Cammenga, Marleen Wilschut, Roland Wijmenga, Rick Hoeksema en Henk Middendorp, Rijkswaterstaat
- Jean Paul de Rek, Staatsbosbeheer
- Geert Hoogerduijn en Eelke Sybren Dijkstra, Waddenunit
- Geertjan Smits en Jan Willem Zwart, Natuurmonumenten

3. Oogst gesprekken vanuit recreatie en toerisme

3.1 Toename recreanten en toeristen

Beleving én bescherming wordt door alle geïnterviewden belangrijk gevonden. De waarde van beleving is daarbij zeker niet alleen economisch, maar ligt ook op het gebied van leefbaarheid, educatie en het draagvlak voor natuurbescherming en -herstel. In alle gesprekken komt naar voren dat er de afgelopen jaren een groei is van het aantal bezoekers / recreanten in het Waddengebied en deels ook op en om de Waddenzee. De verwachting is dat het aantal recreanten en toeristen in het Waddengebied verder zal toenemen. Deze verwachting is enerzijds gebaseerd op de algemene trend dat inkomend en binnenlands toerisme de komende decennia toe zal nemen (bron: Raad voor de Leefomgeving en Nederlands Bureau voor Toerisme) en anderzijds op de investeringen om het Waddengebied “op de kaart” te zetten en de beleefmogelijkheden te vergroten.

Voor het vergroten van de beleefmogelijkheden wordt specifiek ingezet op het vasteland kustgebied. In dit verband werden verschillende goede voorbeelden en kansen genoemd; de vogelexcursies van Landschap Noord Holland in combinatie met de Wadexcursies van de vrijwilligers van informatiecentrum ‘t Kuitje op Balgzand, de komst van het WEC Lauwersoog met de beoogde hub-functie voor het Waddengebied en het gaan aanbieden van kleine, bewuste tochten naar de Dubbele Dijken en de verdwenen dorpen rondom Delfzijl. De dijk van de Waddenkust wordt zowel als kans (voor beleving) als bedreiging (vanwege mogelijke verstoring) benoemd in gesprekken.

Alhoewel de geïnterviewden de zorgen van natuurbeheerders begrijpen als het gaat om de toename van bezoekers en recreanten, zijn er ook vragen. Waar zijn problemen (of worden ze verwacht) en wat zijn dan de problemen? Zit het probleem in de aantallen? Is er voldoende inzicht in de negatieve effecten van recreatie en toerisme op natuur?

De geïnterviewden die zelf werkzaam zijn in en om de Waddenzee geven uit ervaring aan dat het op sommige momenten en op sommige plaatsen zo druk is dat het ten koste gaat van de beleving van kernwaarden en soms ook van de natuur door verstoring. Naast de Razende Bol wordt Engelsmanplaat genoemd. Op Engelsmanplaat/Rif is ook al gebruik gemaakt van een whatsapp groep om de aankomst van passagiersschepen beter te spreiden; in verband met rust voor de natuur en een betere beleving door de mens van de kernwaarden.

3.2 Balans beschermen en beleven?

In veel van de gesprekken is aangegeven dat deze vraag te beperkt is geformuleerd; het gaat eigenlijk om de balans tussen ecologische waarden en menselijk medegebruik. Ook het woord cumulatieve effecten viel daarbij; oftewel de optelsom van gevolgen van menselijke activiteiten in de Waddenzee, al of niet in combinatie met andere drukfactoren zoals klimaatverandering. Een uitdagend onderwerp vanuit zowel beleids- en beheersmatig als wetenschappelijk oogpunt. Een aantal geïnterviewden geeft aan dat het van belang is deze brede discussie te voeren, zoals recent is gebeurd op een gezamenlijke themadag van de Waddenacademie en het Nederlands Centrum voor Kustonderzoek over dit onderwerp, en geeft ook een suggestie voor het proces.

Quote: *“Betrek jongeren erbij, want zij zijn de generatie die worden opgezadeld met onze daden”.*

Naar aanleiding van bovenstaande quote werd de relatie gelegd met de in juni 2022 georganiseerde Waddenmars waaraan 25 jongeren deelnamen. Met als doel jongeren een stem te geven in het ontwikkelen en uitwerken van beleid rond het Waddengebied. Tijdens de eerste 2 dagen trokken de jongeren door het gebied en ontmoetten zij vele bewoners, ondernemers, gidsen en natuurbeheerders. Op de 3^e dag van de Waddenmars schreven de jongeren een manifest dat is aangeboden aan onder andere minister van der Wal en is gepresenteerd in onder andere het OBW en tijdens de trilaterale jongerenconferentie. In het manifest kijken de jongeren naar de toekomst van het Wad; welke dilemma's zijn er en hoe kijken zij naar het Wad in 2050? Lokaal ondernemerschap en toerisme komen hierin ook aanbod. Zie [Manifest-Waddenbalans.pdf \(rijkwaddenzee.nl\)](#)

Enkele geïnterviewden geven aan dat het bij de balans-vraag niet alleen gaat om het beschermen van natuur en kwetsbare ecologische grenzen; ook vanuit leefbaarheid zijn er grenzen. Geluiden over drukte en teveel bezoekers komen vooral van de eilanden en vanuit Den Helder.

Naast het voeren van bovengenoemde bredere discussie geven een aantal geïnterviewden aan ook mogelijkheden te zien voor het bespreken van mogelijke maatregelen op kortere termijn. Bijvoorbeeld als het gaat om snelvaren, groeps grootte (al dan niet zonder begeleiding/gids) en het toestaan van tochten en excursies in bepaalde delen van de Waddenzee.

Een aantal geïnterviewden heeft gevraagd naar de draagkracht van het gebied voor recreatie en toerisme. In het gesprek met het IKW-Opgaveteam Vermarkten en Versterken is het Druk- en draagkrachtonderzoek genoemd dat recent in opdracht van de provincie Noord-Holland is uitgevoerd in een aantal natuur- en recreatiegebieden. Zie kader hieronder.

Druk- en draagkracht onderzoek Noord-Holland

In Noord-Holland is sprake van een sterk groeiende en veranderende recreatiedruk; door groei van het aantal inwoners, groei van het aantal (binnen-en buitenlandse) toeristen en een toenemende behoefte aan buitenrecreatie. De provincie heeft daarom opdracht gegeven te onderzoeken hoe de natuur- en recreatiegebieden in Noord-Holland zich tot elkaar verhouden en of optimalisatie van de recreatieve benutting mogelijk is. Dit onderzoek is voorjaar 2022 afgerond met rapportages.

Deze rapportages kunnen worden bekeken via; [Documenten - Provincie Noord-Holland](#)

De verhouding van vraag en aanbod is vanuit verschillende invalshoeken onderzocht; van de leefstijl van recreanten in de gebieden tot de kwantitatieve behoefte aan recreatieruimte, en van de ecologische draagkracht van de gebieden i.r.t. recreatief gebruik tot de verwachte ontwikkeling van de vraag. Tot de geselecteerde gebieden behoren er ook 4 in het Waddengebied; strand van Texel, Texel bos&duin, de Waddendijk en polder van Texel (alle drie geheel/gedeeltelijk Natura2000) en Robbenoord/Dijkgatbos (Natuur Netwerk Nederland-status).

De terreinbeherende organisaties zijn in een enquête onder andere gevraagd of de grens van de bezoekersaantallen is bereikt door de opvangcapaciteit in te schatten, gerelateerd aan

bezoekersbeleving en/of met het oog op de ecologische waarden. Deze organisaties hebben aangegeven dat in zo'n 60 % van de gebieden er sprake is van een matig tot zeer sterke toename van het aantal bezoekers in de periode 2016-2021 (dus pre-corona). In de conclusies wordt onder andere vermeld dat het belangrijk is te sturen op een balans tussen natuur en recreatie, vanwege de toenemende bezoekersaantallen en de grens van draagkracht die in veel gebieden (op piekmomenten) wordt bereikt. Daarbij wordt opgemerkt dat er qua natuur al meerdere knelpunten spelen zoals de achteruitgang van biodiversiteit.

Op basis van de resultaten van het onderzoek zijn de volgende opgaven geformuleerd:

- Extra ruimte creëren voor recreatie;
- Effectiever sturen op balans tussen recreatie en natuur (middels zonerings, informatievoorziening, gedragsbeïnvloeding en marketing);
- Verbeteren kwaliteit en beleving van de natuur- en recreatiegebieden (aanbod creëren voor specifieke doelgroepen, kwaliteitsverbetering middels vergroten financiële middelen voor beheer en onderhoud);
- Monitoring van bezoekersstromen in en naar natuur- en recreatiegebieden;
- Gezamenlijk agenderen en implementeren van bovengenoemde opgaven.

3.3 Op de kaart zetten en ondernemerschap

In 2018 sloegen marketingorganisaties Merk Fryslân, Marketing Groningen en Holland Boven Amsterdam de handen ineen voor het vermarkten van het Waddengebied. Met als doel het gebied "op de kaart zetten, bij het publiek dat het gebied verdient" door middel van prikkelende verhalen, beleefbare routes en het uitlichten van de unieke kernwaarden. In de gesprekken werd ook de ontwikkeling geschetst die Visit Wadden heeft doorgemaakt; zo staat de Ercode inmiddels op de website en is er meer draagvlak om (in de toekomst) alleen te gaan samenwerken met duurzame ondernemers.

Quote: "Visit Wadden zet goed in op het bereiken en verleiden van de kwalitatieve bezoeker met diverse verhaallijnen. Want bij Waddengastronomie denk je toch niet aan een patatje op het strand".

En tijdens de coronapandemie heeft Visit Wadden in overleg met onder andere SBB en NM bepaalde gebieden niet meer genoemd (te druk) in de communicatie en andere juist wel (nog ruimte).

De diverse marketingcampagnes, waaronder die van Marketing Eemsdelta en Citymarketing Den Helder zetten de (kern)waarden van het Waddengebied centraal en zetten niet alleen in op aantallen bezoekers. Marketing Eemsdelta richt zich bijvoorbeeld graag op toeristen die zich bewust zijn van hun eigen handelen en begaan zijn met natuur- en klimaatproblematiek. Dit neemt niet weg dat er ook een economische opgave is; toerisme is een bron van inkomsten, die ook de leefbaarheid ten goede komt en ervoor zorgt dat jongeren in de eigen regio willen blijven wonen en werken,.

De campagnes zijn gericht op de kwalitatieve bezoeker het jaar-rond; en dat betekent meer inzetten op begeleide excursies met daarbij het verhaal over het bijzondere gebied en met respect voor de natuur. Bij Marketing Eemsdelta ligt vooral in het voor- en najaar meer focus op

de kwalitatieve bezoeker; veelal 50/60/70+ die met de fiets of wandelend heel bewust de regio verkennen.

Het IKW-Opgaveteam Vermarkten & Versterken is eind 2017 van start gegaan met het deelprogramma Vermarkten. Dit is opgepakt door de drie marketingorganisaties en heeft zijn uitwerking gekregen via Visit Wadden.

Het deelprogramma Versterken is voorjaar 2019 vastgesteld door de Stuurgroep Waddenprovincies en heeft recent de focus meer verlegd naar het beleven van de kernkwaliteiten van het Werelderfgoed Waddengebied (weidsheid, rust, duisternis, stilte, waardevolle landschappen en cultureel erfgoed). Het gaat daarbij om het versterken van de toeristische structuur, versterken van het gastheerschap vanuit ondernemers en het beter ontsluiten van het toeristisch-recreatief aanbod. Er wordt vanuit het Opgaveteam een aanpak voorgesteld die door de Waddenkustgemeenten zal worden vormgegeven; toeristen verleiden om daar te komen waar zij de minste schade berokkenen door goede, inspirerende en aansprekende informatie.

Geïnterviewden zien meer in verleiden dan in verboden, al ontkom je op bepaalde locaties en in bepaalde perioden niet aan verbieden. Voor het verleiden is een gezamenlijke rol voor natuur- en recreatieorganisaties/ondernemers weggelegd. En daarin past ook de werkwijze van het bovengenoemde Opgaveteam; door in te zetten op activiteiten in het kustgebied, kun je mogelijk te veel drukte in en om de Waddenzee voorkomen. Ook passend; het laten zien van een film of een vlog van een boswachter vanuit een niet toegankelijk gebied. Hierbij wordt opgemerkt dat in de nieuwe Waddengovernance juist deze vorm van overleg en samenwerking tussen natuur en recreatie wordt gemist (TOBW is nu alleen recreatie).

Ondernemers hebben belang bij minder maar duidelijke regels die ook worden gehandhaafd. In dat verband werd meerdere keren opgemerkt dat enkele verruimingen in de aangepaste Wadloopverordening hier niet in positieve zin aan bijdragen (zoals grotere groepen, ook zonder begeleiders/gidsen en nauwelijks eisen stellen aan begeleiders). Geopperd werd dat de verordening meer zou moeten uitgaan van uniforme regels voor alle groepen die het Wad opgaan. De Waddenschippers zijn van mening dat de Wadloopverordening het bezoek aan een zandplaat door de gekwalificeerde bemanning van schepen met hun passagiers onnodig moeilijk maakt. Ook wordt de vraag gesteld of het belangrijk is om te sturen op aantallen bezoekers/deelnemers of juist op gastheerschap van de ondernemer/begeleider? In diverse gesprekken komt naar voren dat voor de vraag welke vormen van recreatie en toerisme passend zijn bij een natuurgebied (de Waddenzee) met de werelderfgoed status er vooral wordt gekeken naar wat mag volgens de regels en wat vergund is/kan worden. Meerdere geïnterviewden geven aan open te staan voor een gesprek over de passendheid.

Als passendheid en duurzaamheid de focus en leidraad zouden worden, is het van belang dat organisaties daar gezamenlijk achter gaan staan.

Op de vraag wat beleving en toerisme zou kunnen bijdragen aan natuurbescherming- en herstel worden draagvlak en ambassadeurschap genoemd.

3.4 Trends en ontwikkelingen

Samenwerking

Lokaal zijn er goede contacten en is er samenwerking met natuurbeheerders. Genoemd worden onder andere de samenwerking met SBB voor excursies naar de Rottums (25 excursies in een jaar, 28 mensen per tocht; veel belangstelling voor). Informatiecentrum Het Bakken (zie kader op bladzijde 7) en excursies met het Groninger Landschap op de Waddenzee / Dollard. Dit zijn excursies met een (houten replica) van een loodskotter die in de haven van Delfzijl ligt en is gebouwd met vrijwilligers.

Toch wordt in meerdere gesprekken ook gemeld dat natuurbescherming en recreatie/toerisme als gescheiden werelden worden ervaren. En dat terwijl in samenspraak veel bereikt kan worden ten aanzien van bijvoorbeeld verminderde druk en vergroten van kennis over natuur en de verstoring daarvan. De oproep is dan ook ondernemers meer te betrekken bij de uitvoering van beleid en bij beheer. Ook is er aandacht nodig om met gemeenten te kijken hoe de bezoeker kan worden verleid zonder overlast / verstoring te veroorzaken.

Wat in het oog springt zijn de goede en veelvuldige contacten tussen marketingorganisaties en ondernemers, via bijvoorbeeld toeristische cafés en nieuwsbrieven.

Samenwerking VVV Schiermonnikoog en Natuurmonumenten in Informatiecentrum Het Bakken

Beleven én beschermen leidt ook tot onverwachtse en krachtige vormen van samenwerking. Sinds mei 2021 heten VVV Schiermonnikoog (verder kortweg VVV genoemd) en Natuurmonumenten (NM) bezoekers welkom in het nieuwe informatiecentrum Het Bakken op Schiermonnikoog. Door deze samenwerking, uniek in Nederland, kan de bezoeker nu bij één “loket” terecht voor informatie en het boeken van (natuur)excursies, activiteiten en accommodaties.

Online zijn er twee “loketten” (websites VVV en NM) met een agenda waarin de activiteiten worden getoond. Deze zijn gekoppeld aan het ticketsysteem van NM.

Niet alleen winst voor de bezoekers, maar ook voor NM, VVV en de aanbieders; want weten nu veel beter wat er allemaal speelt en wordt aangeboden. En dat is veel, want in de zomerperiode zijn 10 natuurexcursies per dag zeker geen uitzondering. En dus wordt er ook kritisch gekeken naar het opnemen van nieuwe aanbieders of excursies wanneer deze concurreren qua doelgroep, tijd en locatie. Dit om te voorkomen dat excursies niet doorgaan vanwege te weinig deelnemers of juist om drukte te voorkomen. En ook dat is winst voor zowel gasten, aanbieders als de natuur.

Vanuit de samenwerking worden alle aanbieders van natuurexcursies gevraagd of ze leden van NM korting willen geven op de prijs van de aangeboden excursies. Nagenoeg alle aanbieders zijn hiertoe bereid en geven deze leden een korting, variërend van 5 tot wel 30 %. Een erg mooi gebaar van de aanbieders, dat bovendien het lidmaatschap van NM nog aantrekkelijker maakt.

In het eerste jaar van samenwerking hebben bezoekers Het Bakken al goed weten te vinden. En ook de VVV en NM zijn enthousiast. In een te plannen evaluatie zal uitgebreid worden gesproken over ervaringen en resultaten. Ook wordt bekeken of er mogelijk nieuwe onderwerpen kunnen worden opgepakt, zoals bijvoorbeeld het verduurzamen van het winkelaanbod. Het inhoudelijk kunnen bespreken van de gezamenlijk aangeboden natuurexcursies en – activiteiten is wellicht ook zo'n onderwerp. Om welke natuurbeleving gaat het en is die passend?

Beleving en gastheerschap

In de gesprekken wordt geconstateerd dat er op en om de Waddenzee tal van lokale ondernemers zijn die belangrijke natuurbeleving aanbieden.

Inzet op beleving en gastheerschap is een verandering die duidelijk is te zien bij het wadlopen. Zo'n vijftig jaar geleden was wadlopen een oversteek van wel zo'n 1000 personen tegelijk in groepjes van 200. Nu is dat totaal veranderd en zijn het niet alleen oversteeken, maar juist de wadloop- en zwerftochten waarbij voor deelnemers de beleving en het verhaal voorop staan. Het Wadloopcentrum Pieterburen leidt de gidsen hiervoor ook op. En er zijn ook ideeën voor nieuwe vormen van wadlopen; de eettochten, waarbij eten wordt verzameld en klaar gemaakt. Met het nieuwe schip Silverwind zullen nieuwe arrangementen worden aangeboden aan specifieke doelgroepen zoals ouderen, gehandicapten en bedrijven. En de laatste tocht van het jaar staat altijd in het teken van het opruimen van aangetroffen afval.

Quote: "De verandering van de behoefte van deelnemers betekent ook wat voor de gidsen; gastheerschap in plaats van "beulen" door slik".

Waddengoud is een keurmerk voor producten en diensten uit het Waddengebied. Van spelt tot kokkels, en van arrangementen tot logies. Waddengoud is eigendom van Stichting Waddengroep, die staat voor een duurzame economische ontwikkeling van het Waddengebied met het keurmerk als een van de belangrijkste middelen. Met het oog op de Waddengastronomie (als Waddenfonds-project en als verhaallijn binnen Visit Wadden) heeft de stichting recent aandacht gevraagd voor het vergrijzend ondernemerschap onder de lokale voedselproducent, die vaak ook een authentieke tak van beleving en recreatie biedt. Door verschillende oorzaken lijkt bedrijfsopvolging onder druk te staan en verkent de stichting nieuw perspectief voor natuur inclusief Waddenondernemerschap.

De varende ondernemers vanuit Lauwersoog onderscheiden zich vanuit ieders eigen segment; van robbentocht tot zwerftocht, van het meenemen van wadlopers tot yoga-beoefenaars, en van het uitzetten van zeehonden uit de opvang tot het mee-vissen vanaf een vissersboot.

Door reisbureau Tour de Wadden worden activiteiten aangeboden en verzorgt vanaf (de Grote Markt in) Groningen; van Stad naar Wad. Hiervoor wordt samengewerkt met toeristische ondernemers, zoals schippers, fotografen, wadloopgidsen en yoga-docenten.

Het te realiseren WEC Lauwersoog (als het besluit over doorgaan deze zomer wordt genomen, start de bouw in 2023 en staat de opening gepland voor voorjaar 2025) moet als hub voor het Waddengebied gaan fungeren. In de visie van het WEC is de centrale gedachte dat de mens onderdeel is van de natuur en staat de Waddenzee symbool voor / is graadmeter van kwetsbare ecosystemen.

Quote: "Het Werelderfgoedcentrum wordt een werkplaats van de Wadden, waar wetenschappers, studenten, vrijwilligers en ondernemers de handen uit de mouwen steken. En waar je als bezoeker even onderdeel bent van deze gemeenschap. Om samen te ervaren, leren, onderzoeken en ontmoeten".

Verwachting is dat het WEC minimaal 120.000 bezoekers per jaar gaat trekken (Zeehondencentrum Pieterburen heeft nu zo'n 85.000 bezoekers per jaar). In samenwerking met IVN wordt nu al gewerkt aan een educatief programma waarbij de samenwerking wordt gezocht

met natuurbeheerders, ondernemers / aanbieders van educatie en belevenissen in het Waddengebied.

3.5 Ambassadeurs

Naar voorbeeld van het Duitse- en Deense Waddengebied is er nu ook voor het Nederlandse deel een ambassadeursprogramma; om de Werelderfgoedstatus meer voor het voetlicht te brengen en om tegelijkertijd de trots voor en kwetsbaarheid van dit unieke gebied uit te dragen. Het ambassadeursprogramma is een gezamenlijk initiatief van meerdere partijen en wordt in opdracht van het Ministerie van LNV ontwikkeld binnen het kader van het North Sea Interreg project Prowad Link.

Het ambassadeursprogramma is voor ondernemers, natuur- en cultuurorganisaties, gemeenten en provincies, onderwijsinstellingen en bewoners van het Waddengebied. Om ambassadeur te worden moet je aan de hand van een zogenaamde groene checklist laten zien dat je al actief bent op drie of meer kenmerken en een 2-daagse gastheertraining Werelderfgoed Waddenzee volgen (en vervolgens elk jaar deelnemen aan tenminste één training of workshop). Het programma, dat deels nog in ontwikkeling is, biedt kennis, inspiratie en informatie aan de ambassadeurs. Zoals bijvoorbeeld een e-learning programma, een toolkit en een speciale Waddenkalender.

Tijdens de Dag van het Wad hebben de eerste ondernemers de “belofte voor een waardig ambassadeurschap” ondertekend, na het voldoen aan de eisen van de groene checklist.

Quote: “Het moet uiteindelijk een grote en trotse groep worden, die ook onderscheidend blijft! Kortom het ambassadeurschap heeft en behoudt inhoud”.

Het ambassadeursprogramma is nog in ontwikkeling bijvoorbeeld wat betreft het toetsingssysteem. Naar aanleiding van de zorgen van natuurbeheerders, in relatie tot de balans beschermen en beleven, is geconstateerd dat er kansen liggen om meer in te zetten op natuurbeheer als onderdeel van trainingen/cursussen en als onderdeel van de groene checklist. In de diverse gesprekken is positief gereageerd op het ambassadeursprogramma. Ook zijn er twee aandachtspunten benoemd; waak voor “passief aangehaakten” die bijvoorbeeld geen tijd hebben/vrijmaken voor deelname aan workshops en let op balans tussen zelfredzaamheid en goede ondersteuning van ondernemers.

3.6 Conclusies

- In het vermarkten van het Waddengebied en het versterken van de beleving staat het jaarrond aantrekken van de kwalitatieve bezoeker centraal. Het kustgebied krijgt daarbij nadrukkelijk aandacht en een investeringsimpuls. Dit vanuit de gedachte dat hier veel kansen liggen, de recreatiedruk minder is en de Waddenzee hiermee niet belast wordt.
- Vanuit recreatie en toerisme (zowel vanuit ondernemers, marketingorganisaties als beleidsmakers) wordt sterk ingezet op het pro-actief ontwikkelen van duurzaam ondernemen en gastheerschap. Voor het bewaken van kwetsbare ecologische grenzen in en om de Waddenzee wordt vooral gekeken naar wat is toegestaan en wat is/kan worden vergund. Het gesprek over wat passend is bij een natuurgebied met de Werelderfgoed status staat nog in de kinderschoenen maar kan een impuls krijgen vanuit recente ontwikkelingen als het ambassadeursprogramma en de komst van het WEC Lauwersoog.

- Op lokaal niveau zijn er goede contacten en mooie vormen van samenwerking tussen ondernemers en natuurbeheerders. Vanuit de marketingorganisaties zijn er veelvuldig contacten met ondernemers, onder andere via nieuwsbrieven en toeristische cafés.
- In de nieuwe Waddengovernance wordt overleg tussen natuur en recreatie gemist terwijl dit essentieel is voor samenwerking en een betere integratie tussen natuurbeheer en recreatie.
- De vragen en zorgen van natuurbeheerders worden herkend maar leiden ook tot vragen over de effecten van recreatie en toerisme op natuur. Waar gaat het mis en wát gaat er dan mis? En moet er gestuurd worden op aantallen of op gastheer- en ambassadeurschap? En als het verleden van de bezoeker een gezamenlijke rol en inzet vraagt, hoe zien deze er dan uit?
- Beantwoording van de vraag wat beleving/recreatie kan opleveren of bijdragen in termen van natuurbescherming en – herstel wordt als lastig ervaren. Als antwoord is in meerdere gesprekken draagvlak voor natuurbescherming genoemd en ambassadeurschap voor het prachtige Waddengebied,
- De balans tussen beschermen en beleven wordt als te beperkt gezien. Het gaat eigenlijk om de balans tussen ecologische waarden en menselijk medegebruik, Naast het voeren van deze bredere discussie worden mogelijkheden gezien voor het bespreken van mogelijke maatregelen op kortere termijn.

3.7 Met dank aan

- Henk Pilat en Lammert de Hoop, Stichting Waddengroep
- Mark de Waard, Wadloopcentrum Pieterburen
- Theodoor de Jonge, schipper/mede-eigenaar VOF Waddentochten
- Joke Eijer (VVV Schiermonnikoog) en Mia Michels (Natuurmonumenten), beiden coördinator/beheerder informatiecentrum Het Baken
- Niek Kuizenga, directeur WEC Lauwersoog
- Karina Pool, projectleider Ambassadeursprogramma en Merk Fryslân/ Visit Wadden
- Rens Kalsbeek, directeur Marketing Eemsdelta en eigenaar reisbureau Tour de Wadden
- Manouk van Deutekom, Citymarketing Den Helder
- Sjon de Haan, coördinator Werelderfgoed Waddenzee (BAW)
- Bart Muntjewerf, Jacqueline van den Broek, Femke van Akker, Martine Kriesels en Ingrid de Vries, IKW-opgaveteam Vermarkten & Versterken

4. Eerste reflectie met aanzet vervolgstappen

Dankzij de deelname en openheid van de geïnterviewden hebben de gesprekken tot een mooie oogst geleid. Een oogst die, zoals de Inleiding al benoemd, bedoeld is als inspiratie voor het aanjagen van het goede gesprek over beschermen en beleven.

Als aftrap voor dit gesprek en een hiertoe te organiseren bijeenkomst alvast een eerste reflectie met aanzet tot vervolgstappen.

Gedeelde observaties

Kijkend naar beschermen en beleven van de Waddenzee (inclusief waterkolom, wadplaten, onbewoonde eilanden en kwelders) worden vanuit natuurbeheer en recreatie & toerisme een aantal observaties gedeeld:

- Het kunnen beleven van de kernwaarden van de Waddenzee is essentieel voor draagvlak voor natuurbescherming en -herstel;
- Zowel natuurbeheerders als ondernemers en marketingorganisaties spelen in het beleven van kernwaarden een belangrijke rol;
- Het aantal recreanten en toeristen op het Wad is toegenomen en zal ook nog verder toenemen;
- De natuur in het Waddengebied staat door verschillende factoren onder druk.

De dialoog

Wordt er ingezoomd op de balans tussen beschermen en beleven, en de daaraan gekoppelde zorgen vanuit natuurbeheer, dan zijn er over-en-weer vragen. De vragen hebben vooral betrekking op de effecten van recreatie en toerisme op natuur; waar gaat het mis en wát gaat er dan mis? Belangrijke vragen die in een gezamenlijk gesprek aan de hand van de zoneringskaart (zie bladzijde 10) aanbod kunnen komen. Belangrijkste doel; kennisuitwisseling en komen tot gedeelde beelden en conclusies.

In zowel de gesprekken met natuurbeheerders als de gesprekken vanuit recreatie & toerisme is aangegeven de balans tussen beschermen en beleven als te beperkt te zien; het gaat eigenlijk om de balans tussen ecologische waarden en menselijk medegebruik, Naast het voeren van deze bredere discussie, die bijvoorbeeld aanbod komt tijdens de evaluatie van het Natura2000 Beheerplan Waddenzee, worden mogelijkheden gezien voor het bespreken van mogelijke maatregelen op kortere termijn. Wat zijn de meest urgente problemen en waar liggen kansen? Moet er gestuurd worden op aantallen of op gastheer- en ambassadeurschap? En als het verleiden van de bezoeker een gezamenlijke rol en inzet vraagt, hoe zien deze er dan uit? Waar is zonerings en meer inzet op handhaving / toezicht nodig? Dit betekent een mooie vervolgstap op de gesprekken aan de hand van de zoneringskaart, die tevens input kan leveren voor het opstellen van het Integraal Beheerplan door de BAW.

Vanuit de Basismonitoring is eerder al geconstateerd dat er onvoldoende inzicht is in een totaalbeeld van recreatie en toerisme in en om de Waddenzee, inclusief verspreiding en effecten. Er zijn aanbevelingen opgesteld voor het beter benutten van elkaar aanvullende datasets met grote temporele en ruimtelijke dekking (AIS en Radar) en veldmetingen (middels Oog voor het Wad).

Samenwerking en integratie

Natuurbeheerders op en om de Waddenzee zetten in op beschermen en beleven.

Recreatieondernemers en marketingorganisaties zetten in op beleven. Kunnen ze ook een bijdrage leveren aan bescherming? Die vraag bleek in de gesprekken lastig te beantwoorden zijn. Als bijdrage in algemene zin werden in de gesprekken draagvlak voor natuurbescherming en ambassadeurs van het gebied genoemd.

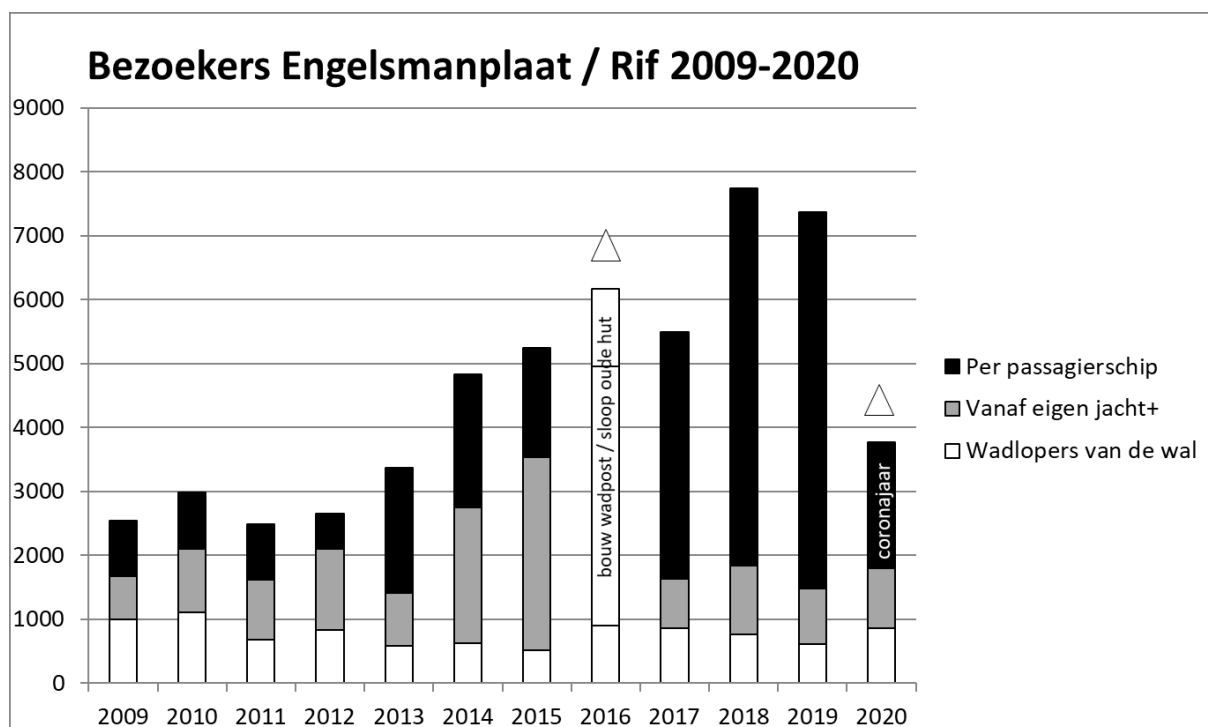
Voor bijvoorbeeld het bewaken van kwetsbare ecologische grenzen in en om de Waddenzee wordt vooral gekeken naar wat is toegestaan en wat is/kan worden vergund. Het gesprek over wat passend is bij een natuurgebied met de Werelderfgoed status staat nog in de kinderschoenen. En de “Erecode” staat wel op de website van Visit Wadden maar op een weinig zichtbare plek. Kortom natuurbeheer kan beter geïntegreerd worden in beleven en vermarkten. En er zijn zeker twee ontwikkelingen waar dit concreet vorm kan krijgen op korte termijn; het ambassadeursprogramma en de komst van het WEC Lauwersoog. En ook het programma “Grenzeloos gebied, begrensd genieten” biedt aanknopingspunten. Dit programma is gericht op het versterken van recreatie en toerisme langs de Waddenkust, met de Waddenkust als Green Destination, en versterking bewustwording natuur. De Landschapdstriënnale 2023 dient hierbij ondermeer als springplank.

In de nieuwe Waddengovernance wordt overleg tussen natuur en recreatie gemist terwijl dit essentieel is voor samenwerking en een betere integratie tussen natuurbeheer en recreatie. Mogelijk dat hiervoor aansluiting kan worden gevonden bij de nieuwe opzet van het team Waddenzee Werelderfgoed.

Bijlagen - Inzicht in enkele ontwikkelingen

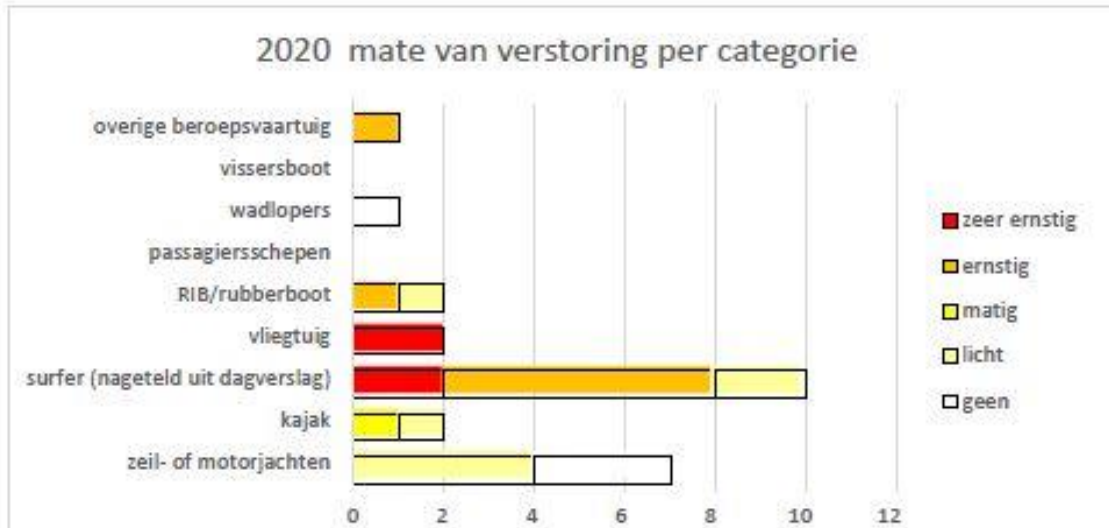
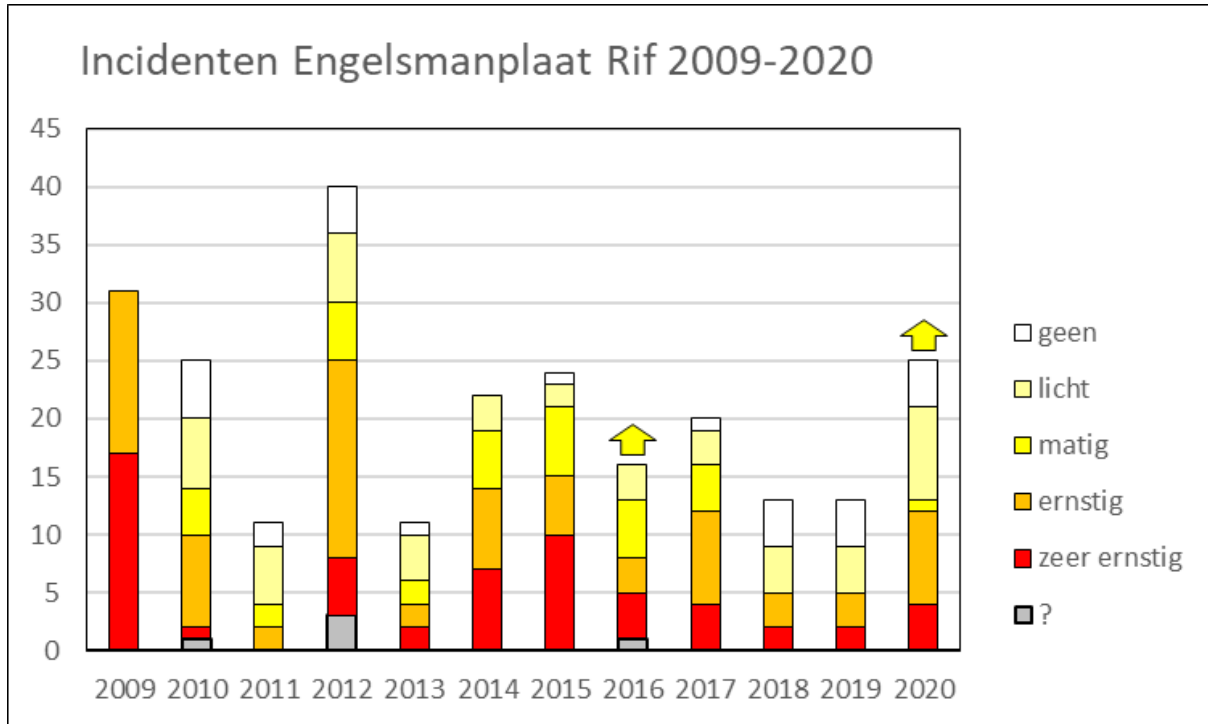
m.b.t. bezoekers en recreanten

Tabellen afkomstig uit Jaarverslag 2020 van de Wadwachten van Engelsmanplaat / Rif, gemaakt in opdracht van Staatsbosbeheer

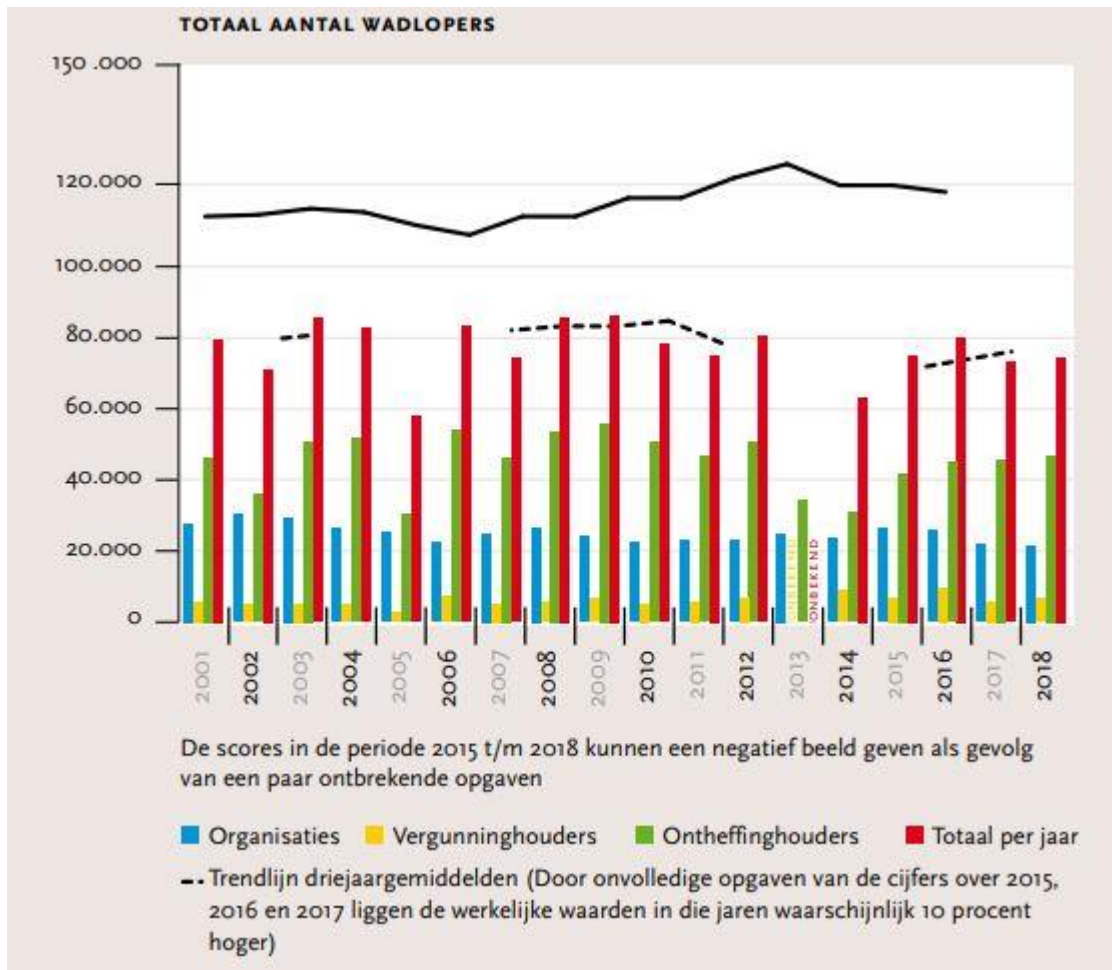

	%	%	%	%	%	%	%	n totaal
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2020
Incidenten met ... / totaal aantal	%	%	%	%	%	%	%	n totaal
Incid. zeil- of motorjachten / n ^{jachten}	2	<1	2	2	1	1	1	546
Incid. kajakkers / n ^{kajakkers}	0	0	0	1	1	0	2	110
Incid. surfers / n ^{surfers}	3	27	15	13	3	27	13	67
Incid. vliegtuig / n ^{vliegtuig}	1	2	0	1	1	0	1	232
Incid. passagiersschepen / n ^{passagiersschepen}	0	0	2	3	0	1	0	89
Incid. wadlopers / n ^{wadlopers}	0	0	0	0	0	0	0	885
Incid. Visserschepen / n ^{visserschepen}	0	0	3	6	0	0	0	61
Incid. overige beroeps / n ^{overige beroeps}	<1	0	0	2	0	0	13	8

Figuur 33 Percentage incidenten per categorie. Zie tekst voor toelichting.

Figuur 35 - 2020 Incidenten per categorie

Bovenstaande tabel is afkomstig uit het Jaarboek Wadden in Beeld 2018 – signalen vanuit beheer

COLOFON

Programma naar een Rijke Waddenzee

Rijkskantoor Middelzeehuys
Zuidersingel 3 8911 AV Leeuwarden

Huis voor de Wadden
Ruiterskwartier 121A 8911 BS Leeuwarden

Postbus 20401, 2500 EK Den Haag

088 - 797 44 00
secretariaatprw@minezk.nl
www.rijkwaddenzee.nl
🐦 RijkeWaddenzee

Opdrachtgevers:

Klik of tik om tekst in te voeren.

Eindredactie:

Lianne Huzen

Opmaak:

Klik of tik om tekst in te voeren.

Fotografie:

november 2022

PROGRAMMA **NAAR EEN
RIJKE WADDENZEE**

WWW.RIJKEWADDENZEE.NL

 [@RIJKEWADDENZEE](https://twitter.com/RIJKEWADDENZEE)

